

بررسی حقوقی پولشویی در نظام بانکی کشور

(تاریخ دریافت ۱۳۹۷/۲/۲۲ ، تاریخ تصویب ۱۳۹۷/۰۸/۲۲)

دکتر بهنام اسدی

پژوهشگر و مدرس دانشگاه

چکیده

در سایه گسترش جهانی سازی اقتصاد و رونق بازارهای مالی ، انتقال سرمایه از طریق دولت ها کار بسیار ساده ای شده است. سرعت بالای جهانی سازی اقتصادی و مالی، از یکسو اعتقاد به وجود این فرآیند بی سابقه تاریخی را موجب شده و از سوی دیگر ایجاد یک سازمان کیفی فوق العاده موفق و مطلوب را تقویت کرده است. اعتقاد راسخ به این امر سبب گمراهی و خطای فاحش بسیاری از رهبران سیاسی جهان شده است و آن ها به تبعات بعضا منفی جهانی سازی مالی که تقریبا تمام روابط انسانی و اجتماعی را تحت الشعاع سلطه خود قرار داده بی توجه نموده است. این مسئله، رشد فزاینده جرایم اقتصادی سازمان یافته و گسترش انتقال دارایی های نامشروع در سطح جهان را با هدف تغییر هویت این دارایی ها از طریق به گردش آوردن آن ها در سرمایه گذاری های مشروع به همراه دارد که لازم است در این مقاله به آنها اشاره شود تا همگان اطلاعاتی راجع به این مطلب داشته باشند.

۱۵۱

فصلنامه مطالعات فون بانکی - دوره اول، شماره اول، زمستان ۱۳۹۷

واژگان کلیدی: پولشویی، رانت، جرایم اقتصادی، تطهیر پول های کثیف

بخش اول: کلیات

در رابطه با مفهوم پولشویی باید گفت برخی معتقدند که ریشه اصطلاح پولشویی به مالکیت باند مافیایی بر شبکه ای از رخت شوی خانه ی ماشینی در ایالات متحده در دهه ۱۹۳۰ بر می گردد. در این سال ها گانگستر ها فعالیتی گسترده در برخی مراکز امریکا همچون نیویورک داشتند. آن ها پول های کلانی از اخاذی، فحش، قمار و قاچاق مشروبات الکلی بدست می آورند و لازم بود صورتی مشروع و قانونی به این پول ها بدهند یک راه برای این کار، راه اندازی کسب و کارهای به ظاهر مشروع و آمیختن درآمدهای غیر قانونی شان با درآمدهای مشروعی بود که از این فعالیت ها به دست می آورند در این میان رخت شوی خانه ها از جمله کسب و کارهای پر رونقی بود که افرادی چون آل کاپون با راه اندازی آن ها سعی می کردند به درآمدهای خود مشروعیت ببخشند در مقابل برخی نیز معتقدند که انتخاب ریشه این اصلاح به فعالیت گروه های مافیایی دهه ۱۹۳۰ یک افسانه است و وجه تسمیه پولشویی درست از آن روست که به دقت آنچه را که رخ داده است بیان می کند: پول سیاه یا غیر قانونی با یک مجموعه نقل و انتقالات شسته و تمیز می شود به هر حال پولشویی اصطلاح به نسبت تازه ای است که نخستین بار در جریان رسوایی واترگیت در سال ۱۹۷۳ پدیدار شد و نخستین دفعه ای که در یک چارچوب حقوقی و قانونی مطرح گردید در سال ۱۹۸۲ در دادگاهی در امریکا بود و از آن پس در سطح گسترده به کار رفت و کاربرد متداولی در سر تا سر جهان یافت. بررسی پولشویی در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس: مفاد مربوط به توافقنامه شورای همکاری خلیج فارس در اجلاس وزرای خارجه شش کشور عربی حوزه خلیج فارس در چهارم فوریه ۱۹۸۱ در ریاض عربستان مورد موافقت و سپس توسط سران شش کشور عربی در ۲۵ می ۱۹۸۱ در ابوظبی مورد تصویب نهایی قرار گرفت. هدف از ایجاد این سازمان طبق مفاد آن ایجاد همکاری هماهنگی و ارتباط موثر بین اعضا در همه زمینه ها به منظور دستیابی به وحدت و یکپارچگی و تدوین مقررات و قوانین در زمینه همکاری هیا گسترده در حوزه امور مالی، اقتصادی، بازرگانی، صنعت، کشاورزی، توریسم و ... می باشد. به رغم آن که

شوراهای عضو شورای همکاری خلیج فارس رسماً وجود هر گونه فعالیت پولشویی در این کشورها دیده شده که ارزش آن حتی به ده ها میلیون دلار نیز رسیده است این مساله مقام های کشورها خلیج فارس را مجبور کرده است برای پر کردن شکاف های قانونی بانکی به منظور جلوگیری از گسترش دامنه پولشویی در این کشورها فوراً دست به کار شوند دست اندر کاران امور بانکی در کشورهای حوزه خلیج فارس اعتراف می کنند که وقتی مساله پولشویی در این کشورها فوراً دست به کار شوند . دست اندر کاران امور بانکی و کشورهای حوزه خلیج فارس اعتراف می کنند که وقتی مساله پولشویی در میان باشد ساختار بخش بانکداری این کشورها به گونه ای است که آن ها را به عنوان مراکز بسیار خوبی برای این عمل جلوه گر می سازد معاملات کلان مالی که از طریق سیستم های بانکی فعال در منطقه و تعداد زیادی از موسسات بانکی و مالی صورت می گیرد . وجود مشتریان بسیاری که هر روز مبالغ کلانی را به حساب خود واریز یا از آن خارج یا به دیگری حواله می کنند و استفاده گسترده از سیستم های الکترونیکی برای انجام فعالیت های مختلف بانکی همگی از جمله عواملی هستند که سیستم بانکی منطقه خلیج فارس را به یک محیط مناسب برای انجام عمل پولشویی تبدیل می کند با وجود آنکه نام هیچ یک از کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس در فهرست کشورهایی که برای مبارزه با پولشویی همکاری نمی کنند ، قرار ندارد، ولی روش است که این شوراها از بابت این پدیده به طور فزاینده ای احساس نگرانی می کنند. اظهارات مسئولان کشورهای خلیج فارس در این مورد و صدوربخش نامه هایی از سوی بانک های مرکزی کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس به بانک های تجاری برای جلوگیری از انجام عمل پولشویی و اقدام برخی از کشورهای شورای همکاری از جمله امارات، بحرین و امیر نشین عمان در تصویب قوانینی جهت مقابله با پولشویی ، همگی گویای این نگرانی این کشورها از بابت رشد پدیده پولشویی در این مناطق می باشد. روشن است که این نگرانی چندان بی دلیل نیست و چند کشور منطقه شاهد تلاشهایی برای شستشوی منافع حاصل از خرید و فروش مواد مخدر و سایر فعالیت های غیر قانونی در روسیه و جمهوری های تازه استقلال یافته و حتی آمریکای شمالی ، جنوبی و اروپا بوده اند.

بخش دوم: بررسی مراحل پولشویی

پولشویی یا تطهیر پول های کثیف فرآیندی است که طی آن مجرمان مالی سعی در پنهان و تبدیل کردن منبع و مالکیت اصلی منافع ناشی از فعالیت های مجرمانه و خلاف قانون مانند تجارت مواد مخدر، فعالیت های تروریستی و جنایات مختلف به جهت مصون ماندن از پیگیری مسئولین قضایی و مصادره این منافع دارند. براساس تعریف پلیس بین الملل پولشویی عبارت است از هر عملی یا سعی و کوششی که برای پنهان یا مخفی کردن منافع حاصل از فعالیت های غیر قانونی صورت گیرد و به ظاهر این منافع قانونی و مشروع جلوه داده شود. از طرف دیگر براساس مفادی از کنوانسیون مبارزه بر علیه قاچاق مواد مخدر سازمان ملل در سال ۱۹۸۸ و آیین نامه های سازمان مبارزه با پولشویی تعاریف زیر از پولشویی مورد تصویب واقع شده است:

-تبدیل یا انتقال دارایی (پول) ناشی از جرایم اقتصادی جهت پنهان کردن منشأ اصلی آن و با همکاری یا شخصی که در ارتکاب با چنین جرایمی است.

-پنهان کردن یا تغییر دادن ماهیت، منبع، مکان و موقعیت یا مالکیت داراییهای حاصل شده از فعالیت های غیر قانونی و مجرمانه.

-تصاحب و استفاده از داراییهای حاصل از فعالیت های مجرمان.

پولشویی شامل یکسری نقل و انتقالات و جوه حاصل از فعالیت های غیر قانونی جهت سرپوش گذاشتن بر منبع اصلی ایجاد آن می باشد. به طوری که این منابع نامشروع بدون اینکه جهت پیگیری مسئولین اجرایی و قضایی اثری برجای بگذارند، تبدیل به منافع مشروع قانونی می شوند و در نتیجه قابل استفاده می گردند. به طور کلی پولشویی فرآیندی است که طی آن منافع حاصل از فعالیت های غیر قانونی تبدیل به منافع قانونی، مشروع و قابل استفاده می گردد. عملیات شستشوی پول های کثیف از این نظر انجام می شود که فعالیت مجرمان را در ارتباط با منشأ این پول های پنهان سازد. البته لازم به یادآوری است که منشأ این پول ها شامل بسیاری از

فعالیت های مجرمانه و غیر قانونی نظیر قاچاق مواد مخدر، فحشا، فعالیت های تروریستی، کلاهبرداری یا فرار از پرداخت مالیات و فعالیتهای غیر قانونی می باشد. در واقع می توان گفت پولشویی پوششی برای مجرمان است تا از منافع حاصل از فعالیت مجرمانه خود بهره مند شوند. بخش اعظم پولشویی در مراکز بزرگ مالی جهان که در نیویورک، لندن، زوریخ، ژنو، پاریس، هنگ کنگ و ... پراکنده اند صورت می گیرد. اما تلاش این کشورها برای مبارزه با این پدیده موجب شده این پول ها از کشورهای مذکور به کشورهایی که دارای قوانین و مقررات آسان تری جهت جذب این پول هاست منتقل گردد. در حال حاضر برای پولشویی از ابزارها و وسایل گوناگونی استفاده می شود که این ابزارها هم شامل ابزارهای ساده و ابتدایی و هم اقدامات بسیار پیچیده ای (که شبکه های بین المللی با استفاده از یک سلسله مراکز مالی و تحت پوشش موسسه ها و معاملات مبهم و گوناگون از آن ها بهره می برند) می باشد. همان طور که در دنباله بحث به آن پرداخته خواهد شد، افرادی که در زمینه پولشویی فعالیت دارند گاهی از طریق سرمایه گذاری متعارف، پول های کثیف را با گذراندن از کانال شبکه بانکی پاک می کنند و گاهی هم این پول ها را وارد یک سلسله عملیات اقتصادی بسیار پیچیده می کنند و سرانجام در قالب سرمایه گذاری های مشروع از آن بهره برداری می نمایند. در این میان ابزارهای مالی پیشرفته بسیار با اهمیت هستند. زیرا این ابزارها وسیله مناسبی برای عملیات پولشویی به حساب می آیند. بدین ترتیب می توان گفت: که در جریان پولشویی برای آنکه ریشه و منشأ درآمد نامشروع و غیر پنهان شود این درآمد در گیر فعالیت تازه ای با ظاهر مشروع و قانونی می شود. هرچند پولشویی مستلزم مجموعه پیچیده ای از عملیات مالی است اما به گفته کارشناسان مالی هر شیوه ای که برای پولشویی مورد استفاده قرار گیرد معمولاً دارای سه مرحله است:

۱) مرحله استقرار یا جایگذاری

۲) مرحله لایه گذاری

۳) مرحله درهم آمیزی یا ادغام

حال به بررسی هر کدام از این موارد می پردازیم:

۱) مرحله استقرار یا جایگذاری: نخستین مرحله، گردش (انتقال) فیزیکی وجوه نقد می باشد. این مرحله به استقرار مصطلح است و طی آن در آمد غیر قانونی در چارچوب چرخه مالی قرار می گیرد. این مرحله با توجه به برخورد مستقیم پولشو و موسسه هایی که از آنها در جهت پولشویی استفاده می شود، دشوارترین مرحله است و گاهی اوقات نیز نیاز می شود این افراد به شهرهای کوچک و یا محله های آرامی که به هیچ وجه شک برانگیز نیستند، (بهشت های مالیاتی) مهاجرت کنند. این امر به خاطر مصون ماندن از پیگرد مسئولین نظارتی و مبارزه با پولشویی که در مراکز بزرگ مالی در حال تقویت و گسترش هستند صورت می گیرد. به عنوان مثال: در این مراحل پول های کثیف به اوراق بهادار تبدیل می شوند و یا در چند حساب مختلف در یک یا چند بانک و یا نهادهای مالی رسمی یا غیر رسمی سپرده گذاری می گردد و یا به کالاهای با ارزشی همچون آثار هنری، فلزات و سنگهای گران بها تبدیل می شود تا بعدا بتوان به راحتی آنها را خرید و فروش کرد.

۲) مرحله لایه گذاری: دومین گام، کوشش برای پنهان کردن منبع اصلی مالکیت با ایجاد لایه هایی از داد و ستدهای پیچیده مالی است. با این کار مسیر حسابرسی مبهم و پنهان می شود. این مرحله به لایه گذاری موسوم است. در این مرحله شبکه بغرنجی از داد و ستدهای مالی صورت می گیرد. گاه این کار با استفاده از انتقال الکترونیکی وجوه انجام می شود. در این راستا می توان گفت که روزانه در حدود ۱۰۰۰ میلیارد دلار از طریق شبکه های الکترونیکی جابه جا می شود و بیش از ۵۰۰۰۰۰ نقل و انتقال الکترونیکی وجود دارد که اطلاعات کافی برای آگاهی از ماهیت آنها وجود ندارد. از این رو، این شبکه های الکترونیکی فرصتی استثنایی برای پولشویان پدید می آورد تا پول های کثیف را جابه جا کنند. دیگر شکل های مورد استفاده در داد و ستدهای پیچیده کارگزاران سهام، کالاها و معاملات آتی است. در این بازارها تمام داد و ستدها به نام کارگزاران انجام می شود، نه مشتریان آنها. پولشویان می توانند با خرید یک کالا و فروش آن و پرداخت حق کمیسیون به کارگزاران پولهای خود را تمیز کنند.

۳) مرحله درهم آمیزی یا ادغام: این مرحله، حلقه کامل کننده زنجیره ای از اقداماتی است که باعث می شود شناسایی منبع پولهای نامشروع کار دشواری گردد. در این مرحله که به هم آمیزی مصطلح است پولهای غیر قانونی در یک نظام موجه مالی و اقتصادی ادغام می شود و همچون دیگر دارایی های موجود، شکلی مشروع پیدا می کند. با انجام موفقیت آمیز این مرحله، تمیز ثروت قانونی و غیر قانونی از یکدیگر به دشواری امکان پذیر است. روش های معمولی که در این مرحله از آن استفاده می شود عبارتند از: تأسیس شرکت های گمنام در کشورهایی که از قانون رازداری حمایت می کنند و عملیات صادرات و واردات صوری.

بخش سوم: روشهای مورد استفاده در تطهیر پول های کثیف (پولشویی)

امروز روش ها و تکنیک های بسیار متنوعی برای پولشویی وجود دارد. انتخاب هر کدام از این روش ها بستگی به معیارهای زیر دارد:

۱) عوامل محیطی: پولشویان برای رسیدن به اهداف، نوعی پشتوانه سیاسی تدارک می بینند. در این چنین محیطی بخش پیشرو آنان که عمدتاً وابسته به مسئولین سیاسی و اجرایی است بدون اعمال شک بر انگیز حتی زیر نظر قوه قضائیه به پولشویی مشغول می شوند. روش دیگر این است که پولشویان تحت موسسات خیریه و انسان دوستانه اقدام به فعالیت پولشویی می نمایند و بدون اینکه مسئولین قضایی را به خود جلب نمایند می توانند از مزایای در نظر گرفته شده برای این گونه موسسات نظیر معافیت از پرداخت های مالیاتی و عوارض مختلف برخوردار شوند.

۲) عامل زمان: تکنیک های پولشویی بسته به اینکه آیا این عمل یکبار و برای همیشه و یا به صورت گاهگاه در زمان های متفاوت است.

۳) میزان اعتماد موجود نسبت به سازمان ها و افراد شرکت کننده در فعالیت پولشویی: این معیار به این مفهوم است که افراد و سازمانهای درگیر در فعالیت پولشویی تا چه میزان آمادگی پذیرش پیامدهای ناشی از انجام فعالیت غیر قانونی را دارند.

۴) میزان ضمانت اجرای قوانین از طرف مسئولین اجرایی.

۵) ابزارهای پولشویی بسته به این که منافع حاصل از آن برای مصرف زود هنگام، پس انداز و یا سرمایه گذاری مورد استفاده قرار گیرد، متفاوت

بند اول: روش های پولشویی

با وجود اینکه تلاش های بین المللی برای مبارزه با شبکه های جرایم مالی صورت گرفته است و این تلاش ها حتی به مرحله سازماندهی دستگاههای اطلاعاتی و امنیتی در برخی از کشورها نیز رسیده، اما این مسئله مانع از آن نشده است که این شبکه ها به سطح بالایی از مهارت و ورزیدگی نرسند و نتوانند به راههای جدیدی برای تبدیل درآمدهای دارای ویژگی قانونی و مشروع دست یابند. توافقنامه های بین المللی در شناسایی شیوه های مورد استفاده پولشویان، یک سری از ابزارهای و نهادهایی که بالقوه در امر تطهیر پول های کثیف به کار می روند را تعیین کرده اند. برخی از عمده ترین و شناخته شده ترین ابزارها جهت پولشویی عبارتند از:

۱) فعالیت بانک ها که مهم ترین و مستعدترین زمینه را برای پولشویی فراهم می آورد.

۲) استفاده از سیستم حواله در خارج از سیستم بانکی.

۳) استفاده از قراردادهای اختیار معامله و قراردادهای آتی.

۴) استفاده از معاملات نقدی.

۵) درخواست وام.

۶) صورت حساب های جعلی.

۷) اسمورفینگ.

۸) کارگزاران بورس.

۹) مناطق آزاد تجاری.

۱۰) بانکداری ساحلی.

۱۱) انفجار ستاره.

حال به بررسی هر کدام از موارد فوق می پردازیم:

۱) فعالیت بانک ها که مهم ترین و مستعدترین زمینه را برای پولشویی فراهم می آورد: در مواردی که بانک ماهیت حقوقی بین المللی داشته باشد، نظارت و سرپرستی به آن بسیار دشوار می شود. در مجموع در صورتی که یک نهاد بانکی یا برخی مقامات اصلی آن به فعالیت

پولشویی کمک کنند، این فعالیت با سهولت بسیار زیادی انجام خواهد شد. بکارگیری خدمات بانک‌ها اساسی‌ترین روش برای ارتکار جرایم در زمینه‌های مالی می‌باشد و علت اصلی آن دو چیز است: الف) بانک‌ها به طور طبیعی، خدماتی را که برای یک پولشو بسیار مهم و مفید است انجام می‌دهند. مانند انتقال پول، تدارک خطوط اعتباری، گشایش اعتبار اسنادی و صدور ضمانت‌نامه. ب) بانک‌های بزرگ به دلیل اعتباری که در ارائه خدمات پیشرفته به مشتریان دارند مورد استفاده پولشویان قرار می‌گیرد تا بدین وسیله متعددی از شهرت نیک بانک را بروی عملیات خود منعکس کنند. بنابراین سپرده‌گذاری در بانک‌ها به دلایل فوق‌اولین روش در تطهیر پول‌های کثیف می‌باشد.

۲) استفاده از سیستم حواله خارج از سیستم بانکی: این سیستم که بیشتر در کشورهای شرقی بر پایه اعتماد و برای انتقال پول به مسافت‌های بلند اختراع شده از بان‌کهای مدرن سابقه‌ای بس طولانی‌تر دارد. این سیستم در نیمه دوم سلطنت سلسله تانگ در چین قدیم به مورد اجرا گذاشته شد تا در انتقال وجوه مالیاتی از جنوب چین به پایتخت از زحمت سفر و خطر راهزن در امان باشد. حواله هنوز هم در سطح وسیعی مورد استفاده واقع می‌شود. معامله‌گران حواله، معمولاً تنها با ۱ تا ۲ درصد کارمزد وجوه مشتریان خود را منتقل می‌سازند. بیشتر کسانی که از این سیستم استفاده می‌کنند، کارگران مهاجری هستند که از عهده تأمین هزینه‌های کارمزدی بانک‌های رسمی بر نمی‌آیند. به عنوان مثال در اوایل سال ۲۰۰۱ میلادی وزیر امور اقتصادی پاکستان بیان داشت که از ۶ میلیارد دلاری که هر ساله از خارج به پاکستان فرستاده می‌شود تنها ۲/۱ میلیارد دلار آن از طریق شبکه‌های بانکی صورت می‌گیرد و مابقی آن حواله می‌شود. از عربستان سعودی نیز هر سال در حدود ۱۸ میلیارد دلار به مناطق دیگر دنیا حواله می‌شود. امروزه بسیاری از وجوه از شبکه آسیای جنوبی و خاورمیانه به شکل حواله به دیگر کشورهای جهان انتقال پیدا می‌کند. با توسل به شیوه حواله به ساده‌ترین شکل می‌توان پولی را مثلاً در پاکستان به کسی واگذار و سپس در ازای پرداخت کارمزد، معادل آن را به ارز اروپایی، مثلاً لیره استرلینگ در لندن دریافت کرد. حتی در شرایطی احتیاج به حضور خود

خریدار ارز در لندن نیست و هر کسی با شماره حسابی که طرف او در ازای پرداخت وجه به خریدار می دهد می تواند ارز خریداری شده را در کشورهای دیگر دریافت کند. بدین ترتیب حواله بعلت کارکردی سهل و عدم ثبت در حساب های رسمی یکی از روش های موثر در انتقال وجوه می باشد. البته در این روش پول از مرزهای ملی خارج نمی شود. برای مثال فرض کنید فردی قصد دارد از مبدأ نیویورک ۵۰۰۰ دلار به بستگان خود در ایران ارسال کند. البته او می تواند برای این کار سراغ یک بانک رسمی برود، اما در این صورت، باید حساب باز کند و برای باز کردن حساب می بایستی به لحاظ قانونی مشخصات خود را به ثبت برساند و کارمزد کلانی نیز پردازد. اما اگر این فرد به سراغ یک معامله گر حواله در نیویورک برود حتی می تواند تا اندازه ای در مورد حق الزحمه و نرخ تبدیل ارز تخفیف بگیرد. پس از توافق، معامله گر حواله مقیم نیویورک بلافاصله توسط تلفن، فاکس یا پیام الکترونیکی با طرف خود در تهران تماس می گیرد و او نیز به نوبه خود بلافاصله معادل ۵۰۰۰ دلار به ریال ایران فراهم می آورد. نکته قابل توجه این جاست که در این نوع معامله، پول از نیویورک به تهران منتقل نمی شود بلکه حواله می شود. مثلاً در مورد فوق، طرف مقیم تهران معادل ۵۰۰۰ دلار از همکار مقیم خود در نیویورک طلبکار می شود. این امر به او امکان می دهد تا در معامله های دیگر از این مبلغ بستانکاری جهت تسویه حساب توسط پرداخت پول صورت نمی گیرد بلکه معاملات دو سویه که با اختلاف زمانی صورت می گیرند، به پای هم نوشته و سرانجام تراز می شوند. حال اگر به عللی این حساب های دو سویه تراز شد، آن گاه با انتقال پول نقد و یا جواهر توسط مسافر مورد اطمینان این حساب ها تراز می شوند. به طور خلاصه، اعتماد مهمترین عامل کارکرد حواله می باشد در عین حال یکی از کاراترین، سریعترین و ارزانترین نظام های پول در سرتاسر جهان را فراهم آورده است.

۳) استفاده از قراردادهای اختیار معامله و قراردادهای آتی: بازار دادوستدهای آتی و اختیار معامله نیز زمینه مساعدی برای پولشویی فراهم می آورد. در این بازارها، کارگزاران به نام خود دادوستد می کند و هویت واقعی مشتریان پنهان می ماند افزون بر این پولشویان می توانند پول

های تمیز شده خود را به بازار سرمایه منتقل کنند و چهره سرمایه گذاران در سهام و اوراق قرضه را بگیرند.

۴) استفاده از معاملات نقدی: با استفاده از این شیوه پولشویان می توانند پول ضعیف داخلی را که از راه های غیر قانونی بدست آمده تبدیل به طلا، جواهر، اشیا گرانبه نامیند و سپس آن ها را در خارج از کشور و در مقابل پول های قانونی خارجی بفروشند و در بانک های همان کشورها سپرده گذاری کنند.

۵) درخواست وام: پولشویان با استفاده از این شیوه ابتدا پول های نامشروع خود را نزد یکی از بانک های خارجی که مزایای ویژه ای همچون حذف نظارت بر عملکرد بانکی و خودداری از دریافت مالیات بر سود سپرده ها دارند، سپرده گذاری می کنند (بهشت های مالیاتی) و سپس توسط یکی از بانک های داخلی به پشتوانه اموال سپرده گذاری شده در آن بانک خارجی تقاضای وام می کنند و از این طریق امکان دستیابی به پول های پاکیزه ای برای آن ها فراهم می شود و این منابع مشروع می تواند در انجام معاملات تجاری و دیگر فعالیتهای قانونی به کار رود.

۶) صورت حساب های جعلی: پولشویان از طریق عملیات صادرات و واردات صوری، فعالیت تجاری خاص را در کشوری که پول های کثیف را در آن بدست آورده اند، آغاز می کنند و به موازات این فعالیت، فعالیت مشابهی را در کشوری که پول های کثیف خود را در آن سپرده گذاری کرده اند دنبال می کنند و از این طریق به خرید و فروش کالا و خدمات به شکلی ظاهری و صوری می پردازند، به این صورت که پولشویان کالایی را از شرکتی که می خواهند پول های کثیف را به آن تحویل دهند، می خرند و به ازای آن صورتحسابی غیر واقعی صادر می گردد و قیمتی بالاتر از قیمت واقعی کالا در صورتحساب وارد می شود و بدین ترتیب مابه تفاوت قیمت کاذب، پول شسته شده خواهد بود و یا اینکه به طور کلی صورتحساب جعلی صادر می شود که در این صورت تمام مبلغ مندرج صورتحساب پول شسته شده می باشد.

۷) اسمورفینگ: این روش احتمالا، عمومی ترین روش مورد استفاده در روش های شستشوی پول می باشد. این روش به وسیله سپرده گذاری به دفعات مکرر توسط افراد مختلف در بانک ها به میزانی که شک برانگیز نباشد صورت می گیرد این میزان در بانک های آمریکایی تا سقف ده هزار دلار می باشد.

۸) کارگزاران بورس: یک دلال یا کارگزار بورس می تواند مقادیر زیادی سهام را در قبال دریافت کمیسیون در بورس به فروش برساند.

۹) مناطق آزاد تجاری: آزادسازی تجاری و مناطق آزاد تجاری موقعیت های جدیدی را برای پولشویی فراهم کرده است. پولشویان جهت شستشوی پول های کثیف در حال گذر از استفاده از سیستم بانکی به تجارت بین المللی می باشد. تحت چنین شرایطی انواع سوءاستفاده های تجاری نظیر صدور صورت حساب های جعلی و اظهارنامه های گمرکی غیر واقعی جهت فرار از پرداخت عوارض و حقوق گمرکی و همچنین استفاده از سیستم بانکداری ساحلی و خصوصی در این مناطق بالطبع با سهولت بیشتری می تواند صورت گیرد. همچنین از این مناطق پول کثیف به واسطه تشویق جذب سرمایه گذاری خارجی می تواند وارد بانک ها شود و یا از طریق انجام معاملات ارزی پول مستقیما از منطقه به خارج قاچاق شود.

۱۰) بانکداری ساحلی: تعدادی از بانک ها و موسسات مالی دیگر می باشند که در خارج از حوزه قضایی یک کشور فعالیت می کنند. عمده این بانکها در امریکا و جزایر کاریب قرار دارند. از جمله مزایای این گونه وجود قوانین رازداری بانکی، برحذر بودن سپرده های بانکی از پرداخت مالیات، قوانین و مقررات سهل تر و ... می باشد.

۱۱) انفجار ستاره: در این روش حساب سپرده ای از پول های کثیف در یک بانک گشوده می شود و با سفارش های دایمی برای انتقال از طریق حواله های تلفنی، تلگرافی، فاکس و غیره به صدها حساب بانکی دیگر در سراسر جهان، پول مورد نظر تقسیم می شود، در این صورت ردیابی پول تبدیل به جنگ فرسایشی می شود، چرا که گرفتن مجوز برای تعقیب حساب های بانکی در کشورهایی با نظامهای قضایی متفاوت ممکن است سال ها طول بکشد. روش های

دیگری نیز برای پولشویی وجود دارد و می توان به پولشویی از طریق حواله های ارزی، شرکتهای جلودار، ایجاد سازمان های خیریه، انتقال منابع به کشورهای دارای مقررات رازداری بانکی و سپس بازگرداندن آن ها به مبدأ اصلی سرمایه گذاری موقت در شرکت های تولیدی تجاری و ... اشاره کرد.

بند دوم: منابع پول کثیف

برای کسب درآمدهای کثیف معمولاً راه های متعددی وجود دارد:

۱) قاچاق مواد مخدر، کالاها و خدمات غیر قانونی، فعالیت های مربوط به زمینه فحشا، فعالیت های سیاسی غیر قانونی نظیر فعالیت های جاسوسی.

۲) قاچاق کالا و محصولات وارداتی از طریق مرزها بدون پرداخت عوارض گمرکی و نیز کسب درآمد از طریق دستکاری در حساب ها و پنهان نمودن منبع درآمد و خودداری از پرداخت مالیات های قانونی.

۳) فعالیت در بازارهای سیاه، بازارهایی که درآمدهای هنگفتی را برای سوداگران از طریق عدم پایبندی با قوانین و مقررات بین المللی به همراه دارند مانند خرید و فروش ارزهای خارجی در کشورهایی که نظارت شدیدی بر فعالیت های مربوط به پول خارجی حاکم است.

همچنین تجارت و قاچاق کالاهایی در کشورهایی که برای برخی از کالاهای اساسی یارانه پرداخت می شود، پرداخت می گردد.

۴) فعالیت های اداری نامشروع و فساد اداری به منظور دستیابی به درآمد از طریق دریافت رشوه، اختلاس و انتقال آن به خارج از کشور.

۵) درآمدهای حاصل از دریافت وام از بانک های داخلی بدون تضمین های کافی و انتقال آن به خارج از کشور.

۶) درآمدهای حاصل از به کارگیری حيله های تجاری مانند فروش محصولات تقلبي و يا فاسد، تقلید از مارک های معروف جهانی و جعل آثار هنری ارزشمند.

۷) درآمدهای حاصل از اوراق بهادار، صدور چک های تقلبي، دریافت مبالغ هنگفت از بانکهای داخلی به وسيله اين چک ها و يا جعل اسناد مالی دیگر.

۸) درآمدهای حاصل از معاملات غير قانونی در بازارهای مالی از طریق بالا بردن کاذب قيمت ها در اين بازارها و دستيابی به سود سرشار از طریق خرید و فروش سهامی که قيمت آن ها به گونه ای غير واقعی بالا رفته است.

بخش چهارم: زمينه های پولشویی و عوامل موثر بر آن

جهانی شدن بازار سرمایه باعث گسترش پولشویی حرفه ای برای به کارگیری در کاربردهای مختلف شده است و کنترل کارا و موثر بر تحرکات مالی بسیار سخت تر از زمانی شده که اين نوع تحرکات تا حدودی به شیوه های مختلف تحت کنترل و يا به محدودیت هایی در داخل کشورها مواجه بوده است. بدین ترتیب آزادی تحرکات سرمایه بدون طی مراحل ضروری کنترلی و نظام مند کردن آن از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. به عبارت دیگر نبود کنترل کننده های سیستماتیک و نظام مند پولشویی را به عنوان فعالیت سالم برای بعضی از کشورها در می آورد. از طرف دیگر تلاش برای شستشوی پول از تفاوت های عمدتاً موجود در بنیادهای اقتصادی همچون اختلاف در نرخ های خالص برگشتی سرمایه گذاری ها، نرخ بهره واقعی و عواملی از اين دست متأثر می شود البته اين موضوع نیز مطرح است که گفته می شود آن هایی که در آرزوی پولشویی هستند به دنبال بالاترين نرخ برگشتی در مورد پول شسته شده نیستند بلکه بیشتر به فکر جریان انداختن مجدد پولهای حاصل از سرمایه گذاری در فعالیت های تبهکارانه و غير قانونی هستند حتی اگر با سطح پایین برگشتی همراه باشد. بنابراین، اين نوع تحرکات سرمایه ای ممکن است در مقابل آنچه برای بنیادهای اقتصادی نیاز هست قرار بگیرند. در اين صورت سرمایه های حاصل از پول شسته شده ممکن است مجدداً در درون چرخه اقتصادی قرار گرفته و ماهیت سیاست های اقتصادی را مخدوش کند بدین ترتیب

سرمایه های مذکور از کشوری که دارای سیاست های مفید اقتصادی با نرخ بالای برگشتی است به کشوری با سیاست های ناکارآمد اقتصادی اما با نرخ ریسک تعدیل شده واقعی پایین، سرازیر شود. بدین ترتیب کلیه ی سیاست های اقتصادی، راهبردها و قوانین مربوط به چالش کشیده خواهد شد. پولشویی در جهان کنونی سرمایه های جهانی را عمدتاً به موقعیت های کمتر کارا، سوق داده است که این زمینه ها معمولاً با عدم کنترل های نظام مند مواجه هستند. از طرف دیگر فعالیت در پولشویی و فعالیت های تبهکارانه نه تنها نرخ جهانی رشد و تخصیص منابع، بلکه به دلیل تخصیص درآمدهای حاصل از این نوع فعالیت ها، توزیع درآمدها را نیز متأثر می سازد. به عنوان یک نتیجه از واکنش عینی تحرکات سرمایه در قالب پولشویی می توان گفت که سیاست گذاران کشوری که با تورم بالایی مواجه اند مجبور به بیش ارزش گذاری نرخ ارز می شوند و این امر کسری بودجه را عمیق کرده، باعث تغییرات سیاست های جاری می گردد. کسری بودجه عمیق می تواند در سطح ملی، ورود یا خروج سرمایه را به طور معنی داری و به تبع آن متغیرهای همچون نرخ ارز، نرخ بهره و حتی قیمت دارایی های همچون زمین و مسکن را تحت تأثیر قرار بدهد. در بعضی از کشورها که پول های شسته شده جریان دارد وقتی قیمت دارایی ها (زمین و مسکن) به گونه ای افزایش پیدا می کنند که توسط سیاست های رایج چندان قابل توضیح نیستند و یا اینکه وقتی نرخ ارز آزاد رایج است، ورود حجم بزرگی از پول های شسته شده به آن کشور باعث افزایش ارزش یا افزایش پایه پولی آن کشور می شود. افزایش ارزش نرخ ارز تشویق واردات را به دنبال دارد بدین ترتیب تراز پرداخت های همان کشور نیز متأثر می شود. گسترش پایه پولی در غیاب سیاست های تثبیت، افزایش سطح قیمت های داخلی را تحریک می کند. در مواجه با این مشکل سیاست گذاران مجبورند سیاست مالی را برای ایجاد مازاد بودجه (جهت خنثی سازی اثرات ورود سرمایه) در پیش بگیرند و از طرف دیگر کشوری که خروج سرمایه را تجربه می کند با اثرات معکوس این فرآیند مواجه می شود. این نوع تحرکات در سرمایه از فعالیت پولشویی نشأت می گیرد. به دلیل همگرایی بازارهای مالی جهان این فرآیند انتقالی مشکلات مالی عدیده ای در بازارهای دیگر به وجود می آورد کماینکه به راحتی می تواند به سایر بخش های

اقتصاد در گستره ملی به عنوان یک مشکل اساسی سرایت کند. اثرات این بی ثباتی می تواند فزاینده باشد چرا که انعکاس این نوع جریان سرمایه در بنیانهای اقتصادی یک کشور به راحتی قابل رویت نیست. در سطح جهانی نیز سیاست اقتصادی مورد نظر نمی تواند بدون تشخیص دلایل این نوع انحرافات سرمایه ای چندان موثر باشد. البته دلایل مذکور همان فعالیت های تبهکارانه و غیر قانونی هستند و تشخیص آن ها در راستای تطبیق سیاست های جهانی سازی، اساسی تلقی می شود.

بخش پنجم: ویژگی پول های کثیف و روشهای اندازه گیری آن

یکی از ویژگی های پول های شسته شده ناشناختگی آن ها است به طور کلی به دلیل وضعیت خاص فعالیت های پولشویی سیستم اقتصادی نمی تواند بین پرداختهای یک کشور در قالب فعالیت پولشویی انجام گرفته با آن نوع از معاملاتی که به طور قانونی انجام می پذیرد تمایزی قایل شود. به عبارت دیگر بسیاری از فعالیت های مربوط به پولشویی ذاتاً با فعالیت های قانونی درهم ادغام می شود از نقطه نظر اقتصادی درک تفاوت بین فعالیت های قانونی و غیر قانونی تا حدودی مشکل می باشد. علت این امر تغییر ماهیتی است که فعالیت پولشویی در قالب کارکردهای مختلف پیدا می کنند. عمده فعالیت های پولشویی به صورت زیرزمینی صورت می گیرد در نتیجه شناخت ابعاد آن در راستای تحقیق علمی به راحتی مقدور نیست به عنوان مثال: دولت ها نمی توانند بین کارگزارانی که صادقانه مالیات می پردازند با آنهایی که تنها از این کار سرباز می زنند بلکه راههای مجرمانه فرار از آن را نیز تدارک می بینند به راحتی تمایز قایل شوند. برای اندازه گیری اقتصاد زیرزمینی و پولشویی از روش های مختلفی استفاده می شود از جمله این روش ها معیارهای اقتصاد خرد و کلان و روش های متفرقه است نتایج حاصل از اقتصاد خرد هم به روش های برگزیده شده برای اجرای مطالعه و هم به میزان پاسخگویی عوامل اقتصادی به شدت حساس است از طرف دیگر در روش اقتصاد کلان نتایج حاصل به دلیل استقلال متغیرهای اقتصاد زیرزمینی می تواند دقیق تر باشد و با استفاده از متغیرهای کلان می توان رشد اقتصادی بخش های زیرزمینی اقتصاد را تخمین زد. از جمله

روش های کلان روشهای حجم نقل و انتقالات نقدی، برآورد حجم اسکناس های درشت در گردش، برآورد اختلاف بین درآمد و هزینه خانوارها، برآورد نیروی کار بیکار، روش همه پرسی مراجعه به مأموران مالیاتی، روش علت یابی می باشد.

نتیجه گیری

در جمع بندی پایانی و نتیجه گیری کلی در رابطه با این مقاله باید گفت در رابطه با اثرات اقتصادی پولشویی مبانی تئوریک بسیار قوی در دسترس نیست. با این حال اثرات اقتصادی آن به راه مختلف مورد ارزیابی قرار گرفته است. بر اساس مطالعه علاقه ای که باعث رشد اقتصادی تبهکارانه می شود ناشی از میزان منافع فوق العاده ای است که در مقابل هزینه کمتر نصیب افراد تبهکار می شود. به علاوه مطالعاتی که توسط فدایی تهرانی (۱۹۸۹) و جای کومار (۱۹۹۵) انجام گرفته نشان می دهد که بیکاری در توضیح تغییرات سطح جرم در آمریکا و مالزی بسیار معنی دار بوده است. در بسیاری از مطالعات فعالیت های غیر قانونی در قالب مدل های ساده اقتصاد کلان ارائه شده اند. هوستون (۱۹۹۱) مدل های کلان تئوریک مرتبط با سیکلهای تجاری و سیاست های پولی و مالیاتی با اقتصاد زیرزمینی را توسعه بخشید. یافته های وی حاکی از این است که اقتصاد زیرزمینی و اثرات آن باید در سیاست های تنظیم مالیات ها دیده شود. به طور کلی هوستون به این نکته توجه داشت که کنترل عرضه پول و پیش بینی سطح تغییرات آن در آینده ممکن است با وجود اقتصاد زیرزمینی که غیر قابل مشاهده است مشکل تر شود نتیجه ای که هوستون گرفت این است که مخفی نگه داشتن معنی دار معاملات تجاری می تواند باعث بیش تخمینی اثر سطح تورم بر تحرکات مالی و پولی شود. نتیجه مشترک از مطالعات انجام شده این است که اگر فعالیت های زیرزمینی پولشویی گسترده همراه باشد در آن صورت سیاست گذاران اقتصادی باید آن را محاسبه کنند. شکست در این عمل باعث اتخاذ سیاست های نادرست و غیر معین خواهد بود از آن جایی که از یکطرف در سطح بین المللی توفیق چندانی در مورد رفتارهای پولی در سالهای قبل از ۱۹۹۰ وجود نداشت و از طرف فن آوری مالی و ساختارهای اقتصادی و آزادسازی اقتصادی بر عهده کشورها

بدون کنترل نظام مند گسترش می یافت. فرصت خوبی برای گسترش فعالیت های پولی فراهم آمده بود در این حالت انتقال آشکار تقاضای پول از یک اقتصاد به اقتصادی دیگر صورت می گیرد و می تواند نرخ بهره و ارز را به ویژه در اقتصادهای دلاری بی ثبات کرده و تعیین حجم پول را با مشکل مواجه می کند. در مطالعه دیگری که در قالب مقطع زمانی برای ۱۹ کشور صنعتی برای تخمین اثرات پولشویی بر رفتار پولی آن صورت گرفته است حاکی از آن است که پولشویی در تعیین میزان نقدینگی و تراز پولی بسیار موثر است و نرخ رشد اقتصادی را تحت تأثیر قرار می دهد. تخصیص بهینه در وضعیتی اتفاق می افتد که بازار در حالت آزاد فعالیت کند و ریسک نقدینگی فعالیت های مختلف یکسان باشد در این صورت تخصیص بهینه منابع بخش خصوصی به تخصیص بهینه بقیه منابع در جامعه منجر می شود ولی با وجود پولشویی این نقطه نظر علمی چندان معتبر نیست چرا که عدم دخالت دولت در بازار مواد مخدر و اسلحه باعث تعدیل نرخ برگشت بین این نوع فعالیت های اقتصادی می شود که با هزینه های اجتماعی عظیمی همراه و در نتیجه نمی تواند از نظر اجتماعی مطلوب باشد. پولشویی و جرایم مربوط به آن می تواند طبقه خاصی از جامعه را تقویت کند و باعث اضمحلال اجتماعی شود. بنابراین در این رابطه باید سیاست های فعالانه ای در پیش گرفته شود و بازار پول و ارز خارجی تحت نظارت قاعده مند قرار گیرد. به طور کلی پولشویی اقتصاد را به سرمایه گذاری های زودگذر با کیفیت پایین سوق می دهد و بدین ترتیب رشد اقتصادی را متأثر می کند و اثر زیادی بر توزیع درآمدی می گذارد و فرار مالیاتی را تسهیل و منابع درآمدی دولت ها را متزلزل می نماید.

منابع و ماخذ

الف- کتاب ها

۱- قرآن کریم

۲- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی، چاپ بیست و دوم، انتشارات گنج دانش، سال ۱۳۸۸.

۳- دباغ، مجتبی، پول شویی، چاپ اول، انتشارات چکاد، امیر بهادر، سال ۱۳۸۵.

۴- شهیدی، مهدی، حقوق مدنی ۶، چاپ سیزدهم، انتشارات مجد، سال ۱۳۹۰.

۵- شهیدی، مهدی، حقوق مدنی ۳ (تعهدات)، چاپ چهاردهم، انتشارات مجد، سال ۱۳۸۰.

۶- شبرنگ، محمد، منشور ملل متحد، چاپ نهم، انتشارات دانشور، سال ۱۳۸۸.

۷- فاضل لنکرانی، محمد، رساله عملیه، چاپ اول، انتشارات امیر العلم، سال ۱۳۸۴.

۸- کاتوزیان، ناصر، قانون مدنی در نظم کنونی، چاپ پنجم، نشر داد گستر، سال ۱۳۸۰.

۹- مومنی، مهدی، مبانی حقوق جزای بین الملل ایران، چاپ اول، عرش اندیشه، سال ۱۳۸۵.

۱۰- معاونت آموزش قوه قضائیه، سیاست جنایی تفنیفی ایران علیه جرائم اقتصادی، چاپ اول، انتشارات جاودانه، سال ۱۳۸۷.

ب - پایان نامه ها

۱۱- یاراحمدی، رضا، سیاست کیفری ایران و فرانسه در قبال پول شویی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی

۱۲- خامنیان، سمانه، تطهیر پول در حقوق ایران و اسناد بین المللی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان، سال ۱۳۸۶.

۱۳- خسروی فارسانی، داریوش، تطهیر پول در اسناد بین المللی و حقوق ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس تهران، سال ۱۳۸۱.

۱۴- خوشدل، مرتضی، جنبه مدنی پول شویی در فقه امامیه و اسناد بین المللی و حقوق ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان، سال ۱۳۹۰.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی